

חבל נחלתו

הדברי יציב שאזלינן בתר זריחה ושקיעה ולא אחר עה"ש וצה"כ. אולם גם אחרי קביעה זו צריכים להחליט מה הזמנים המדויקים בענין צה"כ ועה"ש. ונראה שיש להאריך עד שעה או שעתיים אחריהם ואז לקבוע את הזמן לצה"כ, ושמעתי שבארצות סקנדינביה נהגו להוציא שבת בחצות, וכן לטבול – נדה הסופרת נקיים תהא מותרת לטבול רק אחר חצות. ולכן לגביה מן הראוי שתטבול רק למחרת לפנות ערב משום סרך בתה² (עי' סימן ???).

הדין לזמני עלות השחר וצאת הכוכבים שם באזורים הצפוניים.

ולענ"ד אין הדברים ברורים, שכן דוקא בא"י באופק מסויים יהיה כן לוח הזמנים, אולם במקומות אחרים הזמנים מתארכים הרבה יותר והמעלות במקום מסויים נקבעו לפי הראיה ולא להיפך, וא"כ במקום שאין מראה עיניים שוב לא יהיה ניתן לברר לפי המעלות מתחת לאופק מתי עלות השחר ומתי צאת הכוכבים. ולכן מוכרחים לחזור לקביעתו של

סימן כד

מקוה ע"ג מקוה

זו, אולם כיון שנשאלתי אענה חלקי, וה' יצילנו משגיאות.

ב. המקוה עפ"י שיטת חב"ד באזורנו בנוי מבור טבילה הבנוי על גבי אוצר של מי גשמים כאשר בין הבור לאוצר שני חורים בגודל שפופרת הנאד, הבור התחתון מלא לגמרי (כולל עובי הרצפה בחורים), ואת מי בור הטבילה מחליפים לפי הצורך במים שאובים (שאינם מוזרמים ע"ג קרקע), אשר בינם לבין האוצר ישנה השקה קבועה. כאשר מרוקנים את מי הבור המים שבאוצר אינם נחסרים וכל הבא לתוך הבור מושק למי האוצר.

היתרונות הגדולים של מקוה כזה הוא בכך שמי האוצר אינם מתחלפים שהרי הם קרים ומי הבור חמים ואין דרך המים החמים להתערב בקרים אלא דרכם להיות

שאלה

בישובנו אין עדיין מקוה טהרה לנשים והן נוסעות לישובים שכנים. נשאלתי האם יש עדיפות שנשים טבולנה במקוה שנבנה עפ"י הדרכת רבני חב"ד בצורה של מקוה על גבי מקוה, או נשים תיסענה למקואות אחרים באיזור, ששם המקוה בנוי כשהאוצרות מהצדדים הן אוצר זריעה והן אוצר השקה?

תשובה

א. הלכות מקואות הן הלכות קשות, מרובות ומסועפות. כמו"כ התיאורים של מבני מקואות וכל הקשור בהן לעתים אינו עולה ברור מלשון הפוסקים, ולכן עדיף לתלמיד כמוני שלא יחוה דעתו בשאלה

2. הערת הרה"ג אביגדר נבנצל רב העיר העתיקה, ירושלים: שמעתי מאדמו"ר הגרשז"א זללה"ה דמפני הספיקות שיש במקומות אלו אין ראוי ללכת שמה.

היא כשרה ממי גשמים והעליונה הם מים שאובין שסובר שבנקב כשפוח"נ (=כשפופרת הנוד) ברצפה המפסקת יותר טוב מהשקה ממקוה מן הצד וטעמו הוא משום שמחשיבם למקוה אחת ממש ואיכא בהשקה זו גם חשיבות זריעה שעדיפא מהשקה".

ג. המחלוקת הגדולה על מקוה מעל מקוה או בור טבילה מע"ג האוצר התעוררה בעקבות דבריו של הגר"ח מצאנז בשו"ת דברי חיים (ח"א סי' מו; ח"ב סי' פח ו-צז) שמוכיח מרוב הראשונים שקטפרס וניצוק אינם מכשירים מקוה פסול ע"י חיבורם למקוה טהור.

ועל בסיס דבריו אלו כמה וכמה מגדולי הפוסקים בדורנו פסלו מקואות אלו מחשש פסול מן התורה של קטפרס וניצוק, כגון בשו"ת בצל החכמה (ח"ג סי' נז), הגאב"ד דסאטמאר, שו"ת משנה הלכות (חט"ז סי' מט) ועוד מגדולי הפוסקים.

אלא שהעיר על כך המנחת יצחק (ח"ה סי' צב): "הנה בנוגע לחשש קטפרס בנדון מקוה ע"ג מקוה, אשר ביותר שייך לזה מש"כ בתשו' מרן הדברי חיים ז"ל שם (סי' פ"ח), ראיתי מש"כ בתשו' אמרי יושר (ח"ב סי' ע"ג אות ד'), ע"ד השאלה אם לעשות מקוה ע"ג מקוה, דהיינו כעין נדון שלנו, שהתחתונה יהיו מים כשרים, והעליונה שאובים, רק הרצפה תהי' מנוקבת, והשואל חשש בזה, למש"כ בד"ח שם (סי' פ"ח), משום קטפרס, ע"ז השיב האמרי יושר, לחלק בין הנדון בד"ח, דמיירי בסילון בין מקוה למקוה, והסילון עומד זקוף באויר, דהוי קטפרס, שהרי אם יסתלק הסילון יהיו המים נזחלין, אבל במקוה ע"ג מקוה, והרצפה נקובה כשפוח"נ (=כשפופרת הנוד), אף שהרצפה עבה, בזה ודאי מודה הד"ח ז"ל דכשר, כי עיקר סברתו שהסילון עומד באויר,

למעלה ודרך הקרים למטה, ובכך מתבטל החשש של נטל סאה ונטל סאה ואז רוב מי האוצר כבר אינם מי גשמים, ולכן המקוה פסול לדעת הראב"ד.

ולא נראו לי דברי הגאב"ד דסאטמאר אשר הובאו בשו"ת מנחת יצחק (ח"ה סי' צב) שבגלל תנועות הטובלים בבור, מתחלפים המים בין האוצר לבין הבור, ועל כן אין יתרון מצד דין נטל סאה ונתן סאה. ואע"פ שקוטנו עבה ממותני בכ"ז אין דבריו נראים לענ"ד. כיון שהמחבר בין שני הבורות הם שני חורים בקוטר שפופרת הנאד כל אחד, וכיון שהעליונים חמים והתחתונים קרים אין סיבה שיתערבו המים. ומה שהציע (המנח"י) באוצרות מן הצד אם הם פתוחים לבור הטבילה בשעת הטבילה, נראה לי שנענוע המים גורם להחלפה בין האוצר לבור הרבה יותר. ואולי כוונתו בדבריו: "ועל כן עצתו נכונה היתה, לעשות כמו שעשינו פה, הבורות מצדדי המקוה, ולחלקם בטבלות". ואם הבנתי דבריו נכונה, הם שמו מחיצות בתוך הבור הטבילה שגרמו שתנועת המים כתוצאה מהטבילה נבלמה במחיצות. ולענ"ד ניתן לשם אותה מטרה להניח שרפרף נמוך מעל חורי ההשקה במקוה הבנוי לפי שיטת חב"ד.

כיון שכל הרווח שבין שני המקואות הוא עובי הרצפה, והמקוה התחתון מלא לגמרי יוצא ששני המקואות נושקים זה בזה כל הזמן, ובזה יתרון מצד דעת הראשונים הסוברים שצריכים השקה תמידית כדי להכשיר את השאובים העליונים. ובשו"ת אג"מ (יו"ד ח"ג סי' סה) הוסיף: "ואף מה ששמעו חסידי חב"ד לעשות שתי מקואות זה עג"ז (=על גבי זה) היה זה באופן שהתחתונה

חבל נחלתו

עלמא קטפרס חיבור וכמו דאמרינן בע"א (ע"ב ע"ב) וז"ל הש"ס שפחסתו צליחותו ופירש רש"י ז"ל שם וז"ל: והכי קתני לה נטל המשפך ומדד לתוך צלוחית של נכרי והרי פחסתו צליחותו וחזר ומדד לתוך צלוחיתו של ישראל אם יש בו עכבת יין אסור כיון שנתמלאת צלוחיתו עד שפחס היין שבשוליי המשפך שנתחבר ממש יין שבמשפך לייך נסך עכ"ל. ובערוך ז"ל [ערך פחס] ואם כן משום הכי היכי דהמים נוגעים כל העליונים בתחתונים ורק שמפטיק איזה נסרים שאינם כלים הרי הם ממש אחד ולא צריכי לגוד אסיק ולא לקטפרס מה שאין כן אם רחוקים המה ורק נתחברו על ידי קטפרס בודאי אינו חיבור.

"והנה מה שהתירו הגאונים מיירי בודאי שלא הי' המים רחוקים דאם המה נמוכים הרבה בלאו הכי פסולים דהוי זוחלין, אלא ודאי שהמה סמוכים זה לזה וכמו שעושים במקומות שטובלין בארגז תלוי בחבלין שמשלשלין הארגז עד סמוך למים שלא יהי' זוחל ובכהאי גוונא הוי חיבור אבל בנידון דידן שהמים נמוכים הרבה וכל חיותן על ידי חיבור בניצוק ודאי אינו חיבור לכלי עלמא ואפילו ר' יהודה לית ליה גוד אסיק כמבואר בחגיגה".

למדנו מדבריו שחששו מחמת ניצוק וקטפרס הוא דוקא במקום שיש מרחק אנכי בין הבור לאוצר אבל במקום ששני הבורות סמוכים ויושבים זה ע"ג זה הרי זה כבור אחד אף לשיטת הדברי חיים עצמו. ד. עוד יש להעיר על דברי הגר"ח מצאנז בעל הדברי חיים מתשובתו השניה (ח"ב סי' צז) ממנה הבינו הפוסקים שקטפרס בתוך מקוה היינו, שהמדרגות שלו משופעות או רצפתו משופעת – בשני המקרים המקוה

אבל כשהנקב ברצפה ל"ש זה עכ"ד, וכן מוכח שס"ל להגה"צ מנאסויד ז"ל, שהי' מהמקפידים שלא לזוז אפילו זיו כל שהוא מדברי מרן הגה"ק בעל הד"ח ז"ל".

וכן פסק בשו"ת אגרות משה (יו"ד ח"ג סי' סה): "הנה בדבר מקוה ע"ג מקוה שהדברי חיים ח"ב סימן פ"ח פוסל משום שהוא חבור דרך קטפרס ואינו מכשיר אפילו מפסול שאובין, הנה מסתבר כוותיה בעובדא ההוא דהבור התחתון ממים כשרים היה חפור בעומק ולמעלה שוה לארץ יעשה מקוה עליונה ממים שאובין ומתחברין ביניהן בסילון של עץ שהולך מתוך התחתונה לתוך העליונה, אבל לא בכה"ג שרק רצפה נקובה מפסקת בין המים למים שיש להחשיב זה ממש מקוה אחת, וכדהובא בתשובת הגרי"י וויס שליט"א מספר אמרי יושר... עכ"פ לדינא יש לחזו לדברי הד"ח רק כששתי המקואות העליונה והתחתונה מתחברין ע"י סילון ולא כשרק רצפה נקובה כשפורה"נ (=כשפורת הנוד) מפסקת ביניהן שהוא חבור ממש כמקוה אחת כדהובא בתשובת הגרי"י וויס שליט"א מספר אמרי יושר".

עולה מדברי המנחת יצחק והאג"מ שאף לפי הדברי חיים עצמו אין מקום להחשיב זאת כקטפרס אלא כאשר יש צינור בין הבור העליון לאוצר התחתון ולכן נצרכים לקטפרס וניצוק אם המים באוצר אינם מגיעים לתקרת האוצר, אבל כאשר כל המרווח בין מים עליונים למים תחתונים הוא עובי הרצפה של הבור העליון ונקבים אלו מלאים מים, הרי שני הבורות מחוברים ונחשבים לאחד.

ובאמת הדברים עולים בבירור מתוך שו"ת דברי חיים עצמו שכתב שם: "ובודאי אם כל המקוה נתערבה בודאי אמרינן לכלי

פסול, ז"ל שם: "אך עתה לפי תמונת התיבה ששלחתם אלי והשליבות המה בשיפוע שמונחים על שליבות המקוה שהוא בשיפוע וידוע דקטפרס אינו חיבור לדבר שהוא מן התורה וכמבואר בר"ש ז"ל [פ"ו דמקוואות מ"ח] וכן הסכימו רוב ראשונים ואחרונים ולכן אם המקוה הוא באופן הזה פסולה להר"ש ז"ל ולרוב ראשונים ואחרונים הגם שיש מקום לפלפל בתוס' גיטין [דט"ז ע"א ד"ה הנצוק בשם ר"י] וחגיגה [י"ט ע"ב ד"ה והתחתונה] גם יש לומר דהוי כפחיסה בצלוחית דהוי חיבור כמו שאיתא במס' עבודה זרה [דף ע"ב ע"ב] ובבית יוסף [ע"י לעיל סי' פ"ח ד"ה ומה שהבאתי ובהערה שם] מכל מקום אין לסמוך על זה ח"ו".

והנה הציר המדויק אינו לפנינו, ודבריו כמות שהם תמוהים מאד. וכי איזה חשש ישנו בשיפוע של מים עומדים של קטפרס, והרי אין חשש שהמים יפסקו. כך כתב בשו"ת אג"מ (שם): "אבל מה שמשמע קצת שם שגם מקוה שלימה שאין קרקע המקוה שורה אלא בשפוע הוא ג"כ בדין חבור ע"י קטפרס שאין לטבול בהם אף בעומד כבר, וגם על המדרגות שבמקוה אין לטבול, הם דברים תמוהין לע"ד, דלכאורה לא שייכין כלל להא דקטפרס אינו חבור אם אך המים כבר עומדים ואין צריכין להתחבר... אבל כשהקטפרס סתום שהוא עומד מנא לו לומר דג"כ הוא בדין קטפרס אינו חבור".

וכבר שאל הראב"ה (סי' תתקפח): "תנן התם (ספ"ח דטהרות) הנצוק והקטפרס אינו חיבור לא לטומאה ולא לטהרה. וא"ת האיך טובלין בנהרות הלא קטפרס הן דרך ירידתן. ואין לומר דקטפרס חיבור לא הוי, אבל קטפרס גופיה כל רוחב הנהר שכנגד גופו טובלין בו דאין צריך חיבור דבקטפרס גופיה

איכא כשיעור מ' סאין ויותר, דליתה דהא כל מלא נימא דמים ברוחב הנהר הוי קטפרס ואפילו מה שכנגד גופו צריך לחבר זה לזה. ואכתי קשיא הא קטפרס לא הוי חיבור". וכתב על כך מספר תירוצים. וכן בתוספות בכורות (נו ע"א) כתב: "ותחלת הנהרות אינם קטפרס שזה דרך חיותן ולא קטפרס מחברן אלא חיותן מחברן כל זה פי' ר"ת בתשובה". והבית יוסף (יו"ד סי' רא אות נז) השיב: "ומה שהקשה ראב"ה היאך טובלין בנהר והלא קטפרס דרך ירידתו, יש לומר דנהר שאני דלמטה מהקטפרס לבד יש מ' סאה וכן למעלה מן הקטפרס יש מ' סאה. אבל היכא דבחד מינייהו ליכא מ' סאה בלא צירוף דאידיך אין הכי נמי דאין טובלין בו. ואין לומר דכל הנהר הוי קטפרס מראשו ועד סופו ומשום הכי יורדין מצד זה לצד זה דאפילו לא יהא קטפרס אלא במקום אחד סגי למיעבד הכי, ועוד דאפילו אם תמצי לומר דכולו משופע קצת יש לומר שאין אותו שיפוע נקרא קטפרס אלא כשהוא משופע ביותר".

וכן בשו"ת מהרש"ם (ח"ג סי' שדמ) כתב שבנהר שאינו פוסק אין חשש קטפרס. וכן דברי שו"ת שבט הלוי (ח"ג סי' קלג): "ועצם הענין אם נקרא בכלל קטפרס אינו ברור כמבואר מדברי ב"י סי' ר"א במש"כ בשיטת הראב"י לענין שפוע הנהרות — ועיין מש"כ בזה בגדולי טהרה בנחל ס"ק מ"ה יע"ש".

וכשם שבנהר זורם לא חששו לקטפרס, עאכ"כ שבאשבורן שהמים מכונסים ואין בהם שום זחילה אין שום משמעות לכך שהקרקע אינה ישרה.

ה. בשו"ת בצל החכמה (ח"ג סי' נז) יצא להחמיר, וכך הוא מסיק (אות ז) בפירוש הדברי חיים: "והנה בדברי חיים (ח"ב סי' פ"ח)

חבל נחלתו

עליהם סמכו והקלו המנחת יצחק והאג"מ ומביא שיש אחרונים (שו"ת פרי השדה ושו"ת עמק שאלה) שלא חילקו בהכי.

וכן בשו"ת דברי יציב (יו"ד סי' קיז) שהוא אחד מניני הדברי חיים מצאנז בתשובה ארוכה מאד הביא: "ובאמת בד"ח ח"א יו"ד סימן מ"ג כתב, דבזה ודאי לא מקרי קטפרס במה שהמים הגבוהים נחים על תחתוננו וכמו שידוע לכל מבין דזה אינו קטפרס כלל". ואעפ"כ דעתו כאבותיו שלא לעשות מקוה ע"ג מקוה מחמת החששות שכתבו האחרונים. אולם לחומרותיו של שו"ת בצל החכמה לא הגיע.

ובשו"ת שבט הלוי (ח"ג סי' קלא) הסיק: "מיהו איני רואה תועלת בפלפול הזה כי להלכה למעשה גם אני עני מצטרף להחמיר בכאלה לכתחלה עכ"פ וטעמי פשוט דאלו היינו דנין על הוראה פרטית של מקוה יחידית הי' מקום לצדד להקל ע"פ הנ"ל שגם הד"ח זי"ע לא החמיר בכזה, אבל כהיום שהעולם פתוח ופרוץ וכל קולא היא מכה מהלכת ביותר והדור הזה אוהב שלא יכבידו עליהם, וגם בעו"ה אפסו המורים כהלכה עפ"י ד' חלקי שו"ע ובפרט בעיירות הרחוקות, ע"כ אין לעשות מקוה ע"פ התחכמות ותחבולות, רק לעשות מה שכשר הוא לכר"ע כאשר מובא בפוסקים מתשובת התשב"ץ והרדב"ז, — זה המעט שהשבתי למען כבודו.

"ודברי האמרי יושר ח"א סי' ק"א וח"ב סי' ע"ה ידועים בזה וגם הוא נטה להקל וכבר הלכו בזה כל גדולי הדורות ומ"מ בזמנינו אנו שאפשר לתקן בקל מצוה לעשות לכל הדעות מש"כ בזה נראה כשר וישר, במקום דאפשר לתקן בקלות. אבל במקום דהורה להם קולא בזה אדם גדול אין להרהר אחריהם".

ובתשובה אחרת (ח"ג סי' קלב) לא הסכים

כי, היכי דהמים נוגעים כל העליונים בתחתונים ורק שמפסיק איזה נסרים שאינם כלים הרי הם ממש אחד ולא צריכי גוד אחית ולא לקטפרס משא"כ אם רחוקים המה רק נתחברו ע"י קטפרס בודאי אינו חיבור וכו' עכ"ל. — מעתה אם כנים הדברים שכתבתי לעיל (אות ו) נמצא שלשה חילוקים בדבר. א) אם תחתית התיבה אינה שלימה ורק איזה נסרים מפסיקים בין המים העליונים השאובים למי מקוה התחתונים הכשרים אבל זולת זה מים העליונים נוגעים בתחתונים או מותר לטבול בעליונים. — ב) אם תחתית העליונה שבה השאובים שלימה אלא שנקובה כשפופה"נ והיא מושקעת במי מקוה התחתונה הכשרים יש להחמיר שלא לטבול בעליונה אם רוב המים בה שאובין. — ג) אם העליונה שבה המים השאובים מובדלת לגמרי מן העליונה רק שהיא מושקעת לתחתונה ע"י נקב כשפופה"נ, פטולה העליונה לטבול בה מה"ת, אם לא שהמים שבעליונה יהיו שאובה שהמשיכה כולה".

ובהמשך כותב: "אמנם בשו"ת נפש חיה (חיי"ד סי' ס"ה) האריך להוכיח דמקוה ע"ג מקוה לא חשיבה קטפרס דמים ע"ג מים העומדים נד אחד באשבורן זוהי הנחתם. וכן מצאתי להגאון מופת דורו בשו"ת כוכב מיעקב (סי' קצ"ה ד"ה ואודות) שכתב, דהכא הוי גוד אסיק דהא תחת השולים הוי מקוה כשרה והוא טובל למעלה מן השולים וכו' ע"כ פשוט דאין שום חשש בזה ובכמה מקומות נהגו לעשות המקואות כן והוא ברור ופשוט עכ"ל". ומביא משו"ת דברי מלכיאל (ח"ה סי' ק"י) שכ' להתיר "ושאין בו שום חשש כלל".

ושו"ת שו"מ מהדר"ת (ח"א סי' כ"ה וח"ג סי' קע"ח). וכל הגאונים הנ"ל כתבו להיתר.

בהמשך מביא את דברי האמרי יושר

לפסול מקוה ע"ג מקוה שיש לה השקה שאין זה נחשב לזוחלין וע"כ השקה מועילה להם.

ו. נראה שבמקוה בשיטת חב"ד ישנם כמה וכמה טעמי הידור שאין במקוואות שנשענים על אוצרות זריעה והשקה, וכן יש הסוברים שעצם הטלת השאובים על האוצר הפתוח בשני פתחים של שפופרת הנוד הוא עצמו זריעה. ואמנם במקוה המדובר אין אוצר נוסף להשקה ואף אין

המשכה על גבי קרקע להחזיר שאובים מדרבנון, אולם חזקים בהחלט דברי הפוסקים המתירים כשאף מלשון הדברי חיים עצמו נראה להקל, ועל כן נראה לענ"ד שאין כשרותו נופלת מהמקוואות האחרים, ובפרט שהמקוה עומד בהשגחה הכללית שיטה יש אפוא מעלות וחסרונות. לענ"ד ראוי ישירה של הרב המקומי.

הערת הרה"ג יעקב אריאל

רב העיר רמת-גן

באשר למקוה של חב"ד לכאורה הצדק עמך. יש בה מעלות רבות לעומת מקוה של השקה וזריעה, משום שמי האוצר התחתי לא מתחלפים לעולם. ואין כאן קטפרס כי שתי המקוואות מחוברות ללא זחילה של אף אחת מהן. מיהו היא הנותנת, דוקא משום שמי האוצר התחתי אינם מתחלפים כי הם קרים ומי הברכה שמעליה הם חמים, וכידוע לפי כללי הפיזיקה שכבת המים החמה נמצאת מעל לשכבה הקרה, לכן יש מקום לחוש לדעת הריטב"א במכות ד, א וז"ל:

והנכון בזה מה שפירש הראב"ד ז"ל בשם ר' משה הדרשן ז"ל דשאני הכא דהים הגדול מימיו מלוחים וכבדים ואין המים המתוקים מתערבים עמהם ואותן שלשה לוגין הם עומדים במקומן והוי כאיסור שנפל בהיתר והוא ניכר שם שאינו מתבטל ולא אמרו שהשאובין או הטמאים כשרים במקוה אלא במקוה דוקא או בנהרות שמימיהם אינן מלוחים ומתערבים מיד ואינן ניכרים.

אף כאן מכיון שמים חמים צפים מעל לקרים ואינם מתערבים במים אין כאן ביטול, וממילא גם לא השקה. אמנם אפשר לחלק בין מים מלוחים שהמלח נשאר בהם לעולם בעוד שמים חמים סופם להתקרר, אך סו"ס כל עוד הם חמים אינם מתערבים. וגם אותם מים מתוקים שנפלו לים הגדול אם יישארו זמן ממושך סופם להתערב במים המלוחים עד לבלי הכר. ובכל זאת כל עוד הם נשארים במתיקותם אינם נחשבים מעורבים. א"כ ה"ה מים חמים במים קרים.

לכל שיטה יש אפוא מעלות וחסרונות. לענ"ד ראוי לצרף את כל השיטות יחד ע"י בניית אוצר של מי הגשם בחוץ כנהוג ברוב המקוואות אלא שיכיל שמונים סאה, פי שתיים מארבעים סאה. האוצר יחולק ע"י חומר דק (כגון צלון וכד') שאינו עמיד ורק בגלל היותו חוצץ בין שתי שכבות של מים הוא יכול להחזיק מעמד. דינו יהיה כדין עוקת המערה

חבל נחלתו

המובא בסתם משנה (מקוואות פ"ו מ"א) ונפסק בשולחן ערוך (יו"ד סי' רא סנ"ט) ללא חולק:

עוקה (פי' חפירה) שבתוך המקוה, אם היתה הקרקע המבדלת בין העוקה ובין המקוה בריאה ויכולה להעמיד את עצמה, אין מטבילין במים שבעוקה עד שיהיו מעורבין עם המקוה כשפופרת הנאד; ואם אינה יכולה להעמיד את עצמה, אפילו אינם מעורבים אלא בכל שהוא, מטבילין בהם.

רק המים באוצר העליון יתחלפו ע"י זריעה, כנהוג, בעוד המים התחתיים יישארו לעולם כמות שהם כמנהג חב"ד. פתרון זה עדיף משיטת חב"ד: אין צורך בשפוח"ג (בין שני האוצרות), אין שום תחלופה, הטמפרטורה של שני האוצרות קרובה זו לזו, וגם ר' משה הדרשן יסכים לכך. איני יודע מדוע לא משכללים את טהרת המקוואות בדרך זו¹.

סימן כה

עשיית מקוה מקרח מלאכותי

שאלה

והמלח והטיט הנרוק. אמר ר' עקיבא: היה ר' ישמעאל דן כנגדי לומר השלג אינו מעלה את המקוה, והעידו אנשי מידבא משמו שאמר להם צאו והביאו שלג ועשו מקוה בתחלה. ר' יוחנן בן נורי אומר אבן הברד כמים. כיצד מעלין ולא פוסלין. מקוה שיש בו ארבעים טאה חסר אחת נפל מהם טאה לתוכו והעלהו נמצאו מעלין ולא פוסלין².

פרש ר' עובדיה מברטנורא:

"יש מעלין — משלימין לארבעים טאה.

"ולא פוסלין — בשלשה לוגין שאובין. וכולהו מפרש כיצד.

"הכפור — גשמים שיורדין נקפים.

"גליד — מים שקפאו על פני הארץ או על פני המים.

"טיט הנרוק — טיט רך ורקיק שנעשה כמו דק.

"אבן הברד כמים — כמים שאובים דאמרינן

המקוה שנבנה בישובנו ייגמר בע"ה בקיץ, במידה ויהיו עוד שלגים בכמה אתרים במדינה ניתן יהיה להביא כמה קובים של שלג ולפרוק אותם בתוך האוצרות וע"י כך להפעיל את המקוה עוד השנה. במידה ולא יהיו שלגים במדינה האם ניתן להביא קרח מלאכותי (ואף מכונה היוצרת קרח) למקוה ועל ידי כך להפעילו כבר בקיץ הקרוב, או שראוי להמתין עם הפעלתו עד עונת הגשמים הבאה?

תשובה

א. נאמר במסכת מקוואות (פ"ז מ"א): "יש מעלין את המקוה ולא פוסלין, פוסלין ולא מעלין, לא מעלין ולא פוסלין. אלו מעלין ולא פוסלין: השלג והברד והכפור והגליד

1. תשובת המחבר: לפי הרב אין השקה ולענ"ד עדיף להוסיף פתח השקה בין האוצר העליון לבור הטבילה כדי שיהיה למי הטבילה עצמם הן את היתרון של זריעה והן את היתרון של השקה.